

- IZBOR
- VIJESTI NAJNOVI
- POLITIK MOJE
- KOLUMN C/B | BOJA
- DRUŠTVO Ž | ŽK |
- KULTURA ŽK/Ž
- KRONIKA _____

KOLUMNE

- Dividende et impera
- Kad je Srbija zanemela
- Bojan Bujić
- Trocki i Losey
- Učimo srpski: adinaton
- Via Korčula
- Bilo jednom u Frankfurtu
- Pamtiš li Tita?
- Rođena za film
- Rolex AP

KULTURA | 25/09/2024 |
PIŠE Boris Postnikov |

Tko to tamo piše?

Pročitali smo tri knjige napisane pomoću umjetne inteligencije – jedan eksperimentalni roman nastao u automobilu, jednu zbirku pjesama domaćeg autora i jedan prilično

VEZANI ČLANCI

STEVEN SALAITA: *Kad se prakticira kao poziv, kritičko mišljenje postaje nepoželjno*

Vizualni kič i tekstpokalipsa

Svi smo osjetili laganu jezu

Pisac koji se smijao

Umjetnici protiv strojeva

IVANA VUKOVIĆ I NATAŠA ANTULOV: *Bez ozbiljne platforme, ljudi će naprosto prestati pisati*

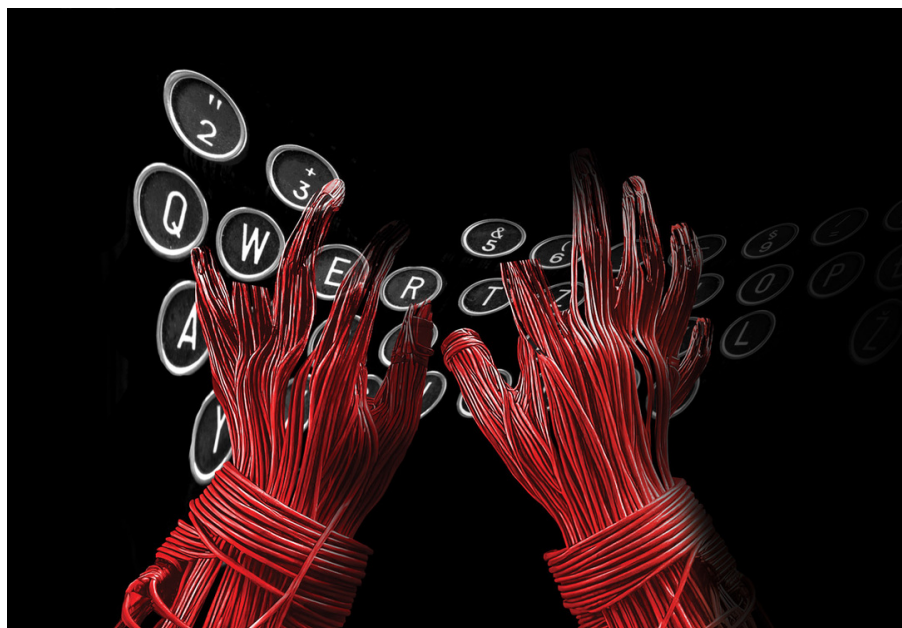
Deepfake izbori

VLADIMIR ARSENIJEVIĆ: *U Srbiji smo odgojili zastrašujuću generaciju*

Neljudski resursi

LIDIJA DEDUŠ: *Odlučila sam da želim govoriti*

ambiciozan postmodernistički krimić koji mediji opisuju kao "primjer sjajnog pisanja pomoću velikih jezičnih modela" ili barem "prvi donekle čitljiv UI-roman"

ILUSTRACIJA: Ivica Družak/FINALIZACIJA

U dosadašnjim nastavcima serijala o umjetnosti u dobu umjetne inteligencije pretresali smo argumente pobornika i protivnika generativnih programa, prebrojali sudske tužbe i štrajkove, saslušali šta nam govore domaći kreativci i stalno kružili oko neizbježnog pitanja: kakva je ustvari

umjetnost koju stvara umjetna inteligencija? Lošija od ljudske umjetnosti, ali spremna da lošu ljudsku umjetnost zamijeni: tako bi se, otprilike, mogao sažeti najčešći odgovor. Za kraj, hajde da pitanje svih pitanja ipak testiramo još jednom, ali ovog puta na konkretnim primjerima. Pošto se autor serijala sretnom igrom slučaja bavio književnom kritikom, najmanja će šteta biti bacimo li se na umjetnointeligentnu književnost: slijedi dakle ljudska kritika tri književna teksta nastala pomoću UI-ja. Redom: jednog eksperimentalnog romana, jedne zbirke pjesama i jednog prilično ambicioznog postmodernističkog krimića.

Zašto baš njih, nije najlakše reći. Književna UI-produkcija u svojim prvim godinama i mjesecima neistražen je literatorij. S jedne strane, još uvijek ne postoji obaveza označavanja umjetnointeligentnog sadržaja kako bismo mi, ljudskointeligentni i ljudskomanjeinteligentni čitaoci znali s čime imamo posla, pa tako načelno nema načina da se sazna je li neki književni tekst uopće iscurio iz ChatGPT-ja i sličnih programa ili nije. S druge strane, oni tekstovi koji se otvoreno reklamiraju kao UI-literatura prije su pionirski pokusi nego djela s ozbiljnijim književnim ambicijama. Između te dvije strane ostaje još i pitanje omjera teksta generiranog kompjuterom i onog nakuckanog ljudskom rukom, jer nije isto napiše li

Još uvijek ne postoji obaveza označavanja umjetnointeligentnog sadržaja kako bismo mi, ljudskointeligentni i ljudskomanjeinteligentni čitaoci znali s čime imamo posla, pa tako načelno nema načina da se sazna je li nek

kompjuterski program oko pet posto riječi romana "Tokijska kula simpatije" RIE KUDAN, dobitnice ugledne japanske književne nagrade Akutagawa, ili 95 posto riječi romana "Smrt autora" AIDANA MARCHINEA, o kojem ćemo više reći kasnije. A na kraju krajeva, ma koliko vas aktualni medijski hajp uvjeravao u suprotno, umjetno generirana literatura nije ništa novo: još sredinom 19. vijeka britanski izumitelj JOHN CLARK sastavio je stroj za proizvodnju stihova na latinskom jeziku, stotinjak godina kasnije njegov sunarodnjak CHRISTOPHER STRACHEY predstavio je kompjuterski generator ljubavnih pisama, a generativnim programima igrao se solidan broj eksperimentatora i autora neposredno uoči trenutnog *booma* umjetne inteligencije.

Pa da bacimo pogled, za početak, na jednog od njih. ROSS GOODWIN, bivši *ghostwriter* BARACKA OBAME, objavio je 2018. godine "1 for the Road": na Cadillac koji mu je ustupio Google montirao je nadzorne kamere, uključio GPS i zaputio se iz New Yorka u New Orleans slijedeći rutu iz antologijskog *beat* romana JACKA KEROUACA "Na cesti", a kompjuterskom programu prepustio je da sve dobivene audiovizualne informacije automatski pretvara u tekst. Rezultat je očekivano čudan i neočekivano začudan: "11:08:44 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu i dućan u kuhinji s otvorenim kamenim vratima, a djeca su bila

zaokupljena dječacima. 11:11:08 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu. Grad je još uvijek cjelovit i jedinstven, ali i dalje čudna činjenica. 11:49:41 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu na drugom katu, gdje je slučaj njegovog bijega prošao iza prazne ceste. Šuma nije bila daleko od bara." Zanimarimo li tekst koji kao da je napisan na obilnoj dozi halucinogenih gljiva neprovjerene kvalitete – slučajna posveta bitnicima, valjda – preostaje konceptualni okvir, odnosno glavna dosjetka književne vožnje Kerouacovom "Cestom". Šta nam ta dosjetka govori? Kad smo već u zoni prometnih metafora, postoji u teoriji medija nešto što se zove "efekt poštanske kočije": vagoni prvih vlakova, naime, bili su dizajnirani po ugledu na kočije, baš kao što upotreba svakog tehnološkog izuma i svakog novog medija u pionirskim danima oponaša ranije medije i tehnologije, prije nego što poprimi drukčiju, vlastitu formu. Goodwinov "1 for the Road" tako se može čitati kao dokument sada već prevaziđenih mogućnosti kompjuterskog generatora teksta iz prдавne 2018., ali i kao podsjetnik na to da će UI-literatura u svojim prvim koracima ostati čvrsto vezana uz prethodne žanrovske, poetičke i autorske uzore. Hoće li ih s vremenom nadići – iskreno – ne znamo.

***"The Life" je, nažalost,
odličan primjer toga***

Razlog zbog kojeg biramo drugi u nizu UI-naslova, zbirku pjesama "The Life. Meaning, Purpose & Death"

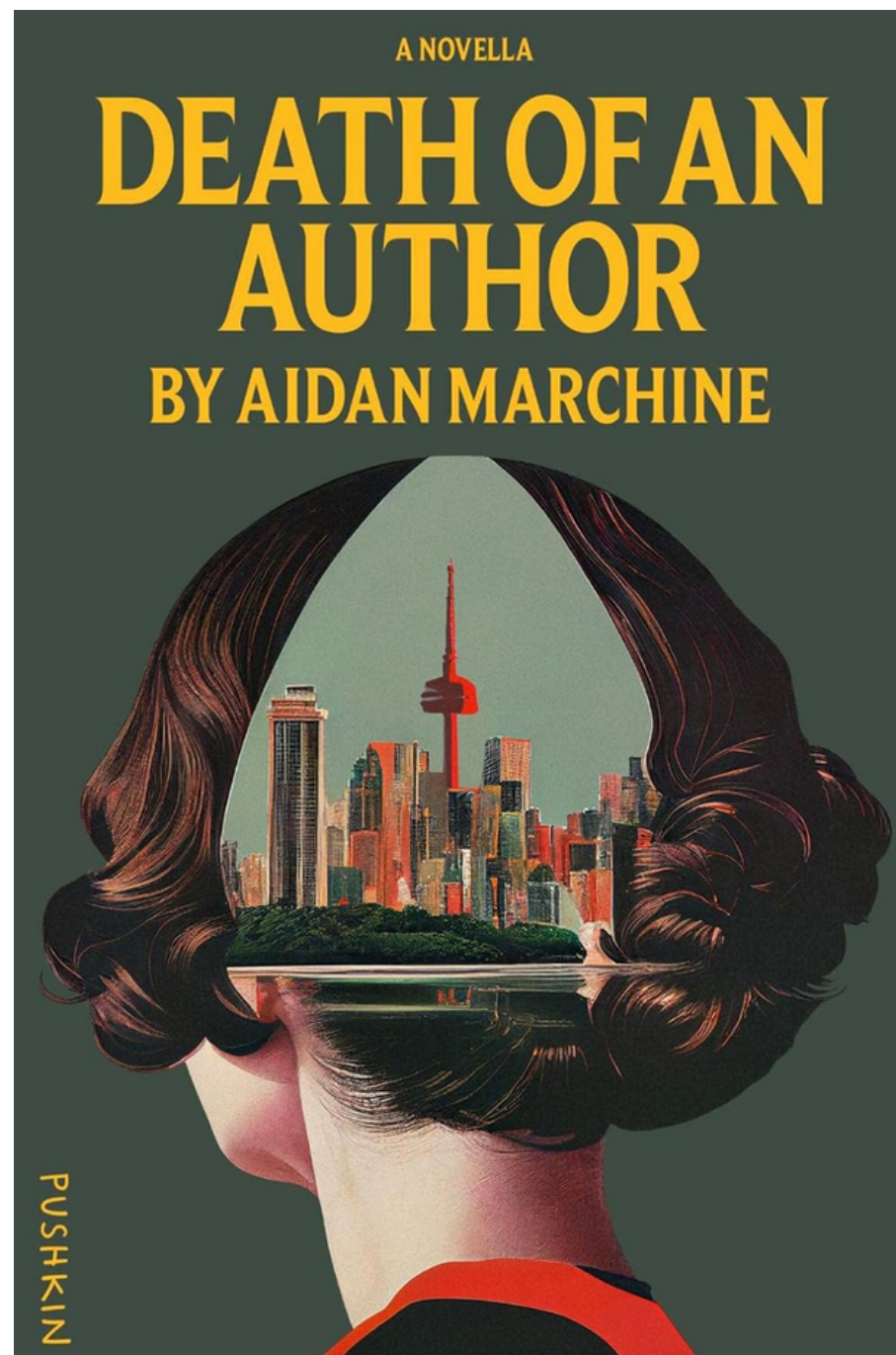
***kako ne bi trebalo
koristiti nove
digitalne alate u
književnosti. Vođen
idejom da nam
umjetna inteligencija
može dati zanimljive
odgovore na najdublja
ljudska pitanja,
ChatGPT je isporučio
paket nepodnošljivo
banalnih stihova***

("Život. Smisao, svrha, smrt"), sasvim je prozaičan: iako je napisana na engleskom, "napisao" ju je naš autor. DOMAGOJ PERNAR kod nas je doduše manje-više nepoznat, na svome blogu se predstavlja kao "pisac, videograf i IT menadžer", a "The Life" mu je već druga knjiga. Koncept je jednostavan: Pernar je dao ChatGPT-ju zadatak da napiše ukupno 66 pjesama na temu velikih pitanja smisla i svrhe života i smrti, uz određene varijacije, ilustriravši knjigu pomoću programa DALL-E. U prošloj epizodi ovog serijala ŽELIMIR PERIŠ nas je podsjetio da su generatori sadržaja uvijek i prije svega alatke, dok samo o nama ovisi što ćemo s njima napraviti. "The Life" je, nažalost, odličan primjer toga kako *ne bi trebalo* koristiti nove digitalne alate u književnosti. Vođen idejom da nam umjetna inteligencija može dati zanimljive odgovore na najdublja ljudska pitanja, ChatGPT je isporučio paket nepodnošljivo banalnih stihova. Kada su u "Vodiču kroz galaksiju za autostopere" DOUGLASA ADAMSA postavili superkompjuteru ono čuveno "konačno pitanje života, svemira i svega" barem su dobili zabavan odgovor: sve što mi dobivamo je uvid u to da ChatGPT ne barata najbolje ni stihom ni rimom ni metrom ("For some it's found in the search for truth / A quest for knowledge and proof", ili recimo: "To make the most of every moment / And find our own unique way to be

content"). Listajući ovih 66 pjesama uglavnom se osjećate kao nastavnik koji je učenicima nižih razreda osnovne škole zadao jednu od onih blesavih tema kakve su nam u nižim razredima već zadavali, pa sada, dok čita dozlaboga nemaštovite učeničke varijacije o smislu i svrsi života, preispituje svaku životnu odluku koja ga je dovela do sadašnjeg trenutka. A da stvar bude gora, ChatGPT iz nekog razloga dobar dio pjesama uporno započinje s "Life, oh life", pa vam čitavo vrijeme iz glave ne izlazi ona grozna pjesma DES'REE.

Da su generatori teksta samo alatke podsjeća i kanadski autor STEPHEN MARCHE u pogovoru romana "Death of an Author" Aidana Marchinea: "Ako pomoću novog alata stvarate lošu umjetnost, to samo znači da još uvijek niste naučili kako koristiti alat." E, to je već nešto drugo. Iako su kompjuterski programi naštancali čak 95 posto teksta "Smrti autora", taj se tekst čita kao suvislo književno djelo. I ne mislimo tako samo mi. "Najbolji primjer sjajnog pisanja pomoću velikih jezičnih modela", oduševljeno (pre)poručuje magazin Wired. "Prvi donekle čitljiv UI-roman", nešto je suzdržaniji New York Times. A prije nego što se priklonimo potonjem sudu, samo da riješimo enigmu autora: Aidan Marchine je, doznajemo iz pogovora, ime koje je smislila umjetna inteligencija kada je Stephen Marche zatražio da njihov zajednički rad na knjizi ovjekovječi pseudonimom. Spojivši "Marche" i

"machine" došla je do "Marchinea". "Volio bih da sam se ja toga sjetio", kaže Marche. Iz pogovora saznajemo i kako je rad na romanu tekao.

Dosad najbolji UI-roman – ne zna se tko ga je napisao, ali može se čitati

Marcheu se javio izdavač s prijedlogom da pomoću generatora teksta stvori pravi *page-turner*, dogovorili su se da sam pritom smije dopisati najviše pet posto riječi, a on se zatim bacio na smišljanje što zanimljivijeg zapleta i što preciznijih uputa koje će od zapleta napraviti čitljivu priču. Već verziran u korištenju umjetne inteligencije – svoju prvu "algo-priču", kako je naziva, objavio je 2017. godine – Marche je, osim neizbježnog ChatGPT-ja najnovije generacije, koristio i Sudowrite, program posebno prilagođen piscima, koji pomoću jednostavnih naredbi usporava i ubrzava radnju, pretvara priču u dijaloge, širi i sažima... Iz prakse je naučio nekoliko interesantnih trikova. Recimo: "Ako želite da umjetna inteligencija oponaša RAYMONDA CHANDLERA, posljednje što joj želite reći je da piše kao Raymond Chandler. Trebate od nje zatražiti da opiše prizor ubojstva u stilu kineske šanšui poezije, zatim da ga učini dinamičnim, potom uvede dijaloge, a onda označite cijeli tekst i stavite ga u stil ERNESTA HEMINGWAYA. Tako ćete dobiti nešto zanimljivo. Raymond Chandler, uostalom, nije pokušavao pisati kao Raymond Chandler." To znači da bi autor trebao itekako poznavati povijest književnosti i prepoznavati utjecaje, žanrove, stilove? Apsolutno: "Ljudi koji budu stvarali najbolju umjetnost pomoću umjetne

inteligencije bit će oni koji, u najmanju ruku, posjeduju znanje doktora književnosti." A morat će poznavati i ograničenja UI-ja: "Umjetna inteligencija je dobra u razradi najsloženijih stilova, ali slaba u osnovnom pripovijedanju. MORAVECOV paradoks – koji kaže da su teški problemi za UI laki, dok su laki problemi teški – u potpunosti vrijedi za 'kreativnu' umjetnu inteligenciju."

Dobro, toliko o nekim novim zanatskim trikovima, a šta smo zahvaljujući njima dobili? "Smrt autora" nije nečitljiv roman, zaista nije, ali to je ujedno i najbolje što se o njemu može reći. Priča ide otprilike ovako: profesor književnosti Gus Dupin dobiva poziv na sprovod Peggy Firmin, slavne književnice poznate po eksperimentima s novim tehnologijama, koja je po svemu sudeći ubijena. Nikada je nije upoznao, ali se bavio njenim opusom pa odlazi na sahranu: ondje autorica u obliku unaprijed snimljenog holograma sama sebi drži eulogiju, a okupljeni članovi obitelji, kolege i suradnici postaju sumnjivci. Dupin shvaća da ga je, kao u nekom romanu AGATHE CHRISTIE, dopala zadaća da detektira ubojicu, ali stvar se komplicira kada naiđemo na poglavlje pod naslovom "Smrt autora", u kojem čitamo Firmininu priču o detektivu pozvanom na sprovod slavne književnice poznate po eksperimentima s novim tehnologijama... Sada nam je jasno da smo uvučeni u dvoranu ogledala: kao što u

Firmininoj priči detektiv treba riješiti misterij nestanka autorice i kao što u Marcheovom romanu Dupin treba riješiti slučaj nestanka Firmin, tako bismo, valjda, i mi trebali otključati zagonetku nestanka autora u tekstu koji piše umjetna inteligencija. Sve se tu dakle zapetljava i otpetljava u skladu s provjerenim postmodernističkim obrascima: šetamo kroz metanarativne labirinte, pratimo poigravanje pravilima detektivskog žanra, misterij ubojstva postaje misterij pisanja o ubojstvu, tu su i reference na ROLANDA BARTHESE i ARTHURA CONANA DOYLEA... Nipošto nezanimljivo, ali već odavno viđeno: kada se podvuče crta, najinteresantniji dio romana "Smrt autora" ipak je njegov pogovor.

Nešto slično moglo bi se, izgleda, reći i o kompletnoj današnjoj produkciji umjetnointeligentne književnosti: bila bolja ili lošija, još uvijek nas zanima isključivo zato što ju je napisala umjetna inteligencija. A hoće li se to u bliskoj budućnosti promijeniti, dojaviti ćemo vam u nekom novom serijalu, potpisao ga ovaj autor, potpisao ga Boris Pametnikov ili ga potpisao PostniStroj Tekstovnik. To su, shvatili ste, neki od prijedloga koje je ChatGPT izbacio kada sam zatražio da smisli moju varijantu "Aidana Marchinea". I, za razliku od Stephena Marchea, zaista ne bih volio da sam ih se sam sjetio. Ali dobro, možda samo nisam naučio postavljati *chatbotu* prava pitanja.

(Kraj)

* Tekst je napisan uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije u sklopu Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

Prvi tekst o umjetnoj inteligenciji i umjetničkoj egzistenciji možete pročitati na ovom linku.

Potražite Novosti od petka na kioscima.
Informacije o pretplati pronađite ovdje.

KULTURA

KOLUMNA

Bilo jednom u

TEMA

San o priuštivom

TEMA

Kako je propao

KRITIKA

Utopijom protiv

VIJEST

Od folklora do delicija